

Rune Stormark

REVEN i glassmontereren

... på sporet av
den tapte Gud

EREM

«For først når formen er brutt ned, kan en ny oppstå, som gir rom for det som før ikke fantes, eller som det før ikke fantes plass til. Da er en ny inngang til virkeligheten skapt.»

Karl Ove Knausgård i *Så mye lengsel på så liten flate*

Vi lever i en ny tid. Kirken er på defensiven. Kristendommen har blitt en fremmed tro for stadig flere. Samtidig blomstrer en «digital åndelighet», og naturens mysterier forbauser naturvitenskapen.

Framtiden, om enn uforutsigbar, ligger der åpen og forlokkende – om klimautfordringene løses. Så hva har kristendommen egentlig å tilby i en tid som vår?

Boken utforsker historien, kulturen og samtiden, og kommer på sporet av den tapte Gud. En sti gjennom en foranderlig verden.

Reven i glassmonteren er fortellingen om pastoren som mistet troen på Gud. Mange år senere fant Rune Stormark tilbake – ad omveier. Og ble prest! Hva skjedde?

Hva tok plass som et nytt bankende hjerte i en duggfrisk og jordfestet, sterk, men tilbakelent kristen tro?

REVEN I GLASSMONTEREN

Rune Stormark

REVEN I GLASSMONTEREN

På sporet av den tapte Gud

Efrem forlag 2022

© EFREM FORLAG 2022, FOLLESE

ISBN 978-82-92922-81-1

FOTO OMSLAG: Rune Stormark

OMSLAG OG SATS: Lerø Design

TRYKK: Scandbook, Falun

SATT MED: Le Monde Courier Std 9/14

PAPIR: 70g Holmen Book Cream

post@ | efremforlag.no

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Efrem forlag as er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Innhold

Forord 9

Rubjerg Knude Fyr 13

Del I Den store akselerasjonen 21
En ny tid 31

Del II: Pastoren som mistet troen 43
En tid for alt 51

Del III: Reven i glassmonteren 65
Ny interesse for åndelighet 81
En umenneskelig tid 95
Den skjøre forbindelsen 113
Dere skal finne et barn 125

Del IV Døden og livet 135

Del V Frelse er å bli menneske 163
Nordens sjel 175
Kom, for alt er gjort ferdig! 197

Epilog 213

Kildehenvisninger 217

*Se bare på plantene.
Når de har blomstret og satt frukt,
ser vi hvordan de vender tilbake
til sin rot. Denne henvisnen er
som å gå tilbake til stillheten.*

Laotse

Til Emma og Nora

Forord

I antikken var kristendommen en bevegelse som tiltrakk seg folk i hopetall. Kirken insisterte på menneskets grunnleggende verdi, og dannet fellesskap på tvers av etniske, religiøse og kulturelle skillelinjer. I løpet av middelalderen vokste kirken til å bli en altomfattende institusjon som formet den vestlige verden til en kristen enhetskultur. På Martin Luthers tid var alle innbyggerne i Europa døpt.

I moderne tid har kirken havnet mer og mer i skyggen av en global, teknologisk og kapitalistisk omveltning som forandrer folks levemåte og tenkesett. Verden har igjen blitt multikulturell. I dag er det vanskelig å se noen klar forbindelse mellom kristendom og samfunn, og kirken tvinges til å gå i seg selv. Mange lengter etter en tro, men har kirken egentlig noe å tilby i en tid som vår?

Jeg vil takke Kristine Borgen, Ellen Hageman, Idun Strøm

Sefland og Pål Repstad som har bidratt med nyttige innspill til flere av kapitlene i denne boken. Jeg vil også rette en stor takk til Efrem forlag og forlagssjef Øyvind Lerø for utmerket samarbeid. Den største takken går til min vidunderlige kone og livsledsager, Elin, for at du lar meg få være den jeg er.

Måtte det jeg har skrevet, være deg til gagn.
Setesdal, såmannssøndagen
Rune Stormark

«Tid er et bevegelig bilde av evigheten»

Platon

Rubjerg Knude Fyr

Alt flyter. Jeg går langs de endeløse strendene med strikelua godt trukket ned over ørene. Vinden fra Vesterhavet røsker såpass heftig i kastene på denne tiden av året, at det nesten føles uansvarlig å ferdes der. På de verste dagene i slutten av november truer havet seriøst med å sluke både strendene og den spredte bebyggelsen oppe på høyden over meg. Her på Nord-Jylland viskes grensene bort mellom hav, himmel og jord. Jeg kniper øynene sammen og kjenner saltsmaken i munnen. Om vinden fortsetter å øke på, er jeg redd jeg vil lette fra bakken og forsvinne ut i den usynlige horisonten. Enorme krefter er i sving. Fra det ene året til det andre forandres landskapet rent fysisk her ute i havgabet, noen ganger til det ugjenkjennelige. Om sommeren, før høststormene setter inn, er alt rolig og bedagelig. Turister og fastboende nyter den svale brisen og suset fra dønninger

og hvit sand som virvles inn i håret. Nå, derimot, må jeg tviholde på meg selv for ikke å miste fotfestet. Likesom tidens tann alltid er i bevegelse, er naturens krefter umulig å kontrollere.

For få år siden sto jeg på dette stedet og måtte ta et valg. Jeg måtte svare på et spørsmål som lenge hadde surret rundt i tankene mine: *Hadde kristendommen fortsatt noe å si meg?* Svaret ble nei.

Det føles ikke lenger slik. Kirken representerer en verden jeg har forlatt, og en tid som ikke lenger finnes. Jeg er på vei videre, som så mange andre i min generasjon, men uten at jeg helt har kunnet glemme dette som har med Gud å gjøre. Troen ble borte. Men et slags minne sitter fortsatt igjen i form av en følelse av å tilhøre en dypere virkelighet. Nå har jeg fått en bedre forståelse for at opplevelsen av å miste gudstroen henger sammen med et større bilde.

På et par generasjoner har verden blitt global og multikulturell. Båndene mellom samfunnet og tradisjonell kristentro er virkelig i ferd med å forsvinne. Verden har løsrevet seg fra den kristne enhetskulturen som fantes før, og kirken strever – i alle fall jeg strevde – med å finne en plass i en ny tid. Noen snakker om at kristendommen ganske snart vil være borte fordi det er oppstått et gap mellom folks åndelige lengsler og kirkens språklige og kulturelle uttrykk. Har kirken gått ut på dato? Hva er kristendommen egentlig til for?

Og hvorfor bryr jeg meg om disse spørsmålene i det hele tatt?

En fiskebåt forsvinner mellom de frådende bølgene for så å dukke opp igjen noen sekunder senere. Jeg tar av meg på føttene og blir stående med nakne tær plantet i den iskalde sanden. For hver bølge som skylder inn og trekker seg tilbake, synker jeg litt dypere ned. Jeg føler for å utfordre naturkreftene. Eller – kjenne at jeg lever; jeg er en del av noe større her ute i havgapet, noe vilt og uregjerlig som visker ut alle kjente landemerker. Det finnes en frihet i kaoset, en skjult kraft, kan det virke som.

Bortenfor der jeg står, slynger en nesten usynlig sti seg fra stranden og opp mellom gresstustene mot det falleferdige Rubjerg Knude Fyr. I årenes løp har fyret løsrevet seg fra fundamentene og blitt ført ned til havet av bevegelser under jordoverflaten, usynlige for det blotte øye. Da tårnet sto ferdig bygget den 27. desember år 1900 sto det to hundre meter inne på land sammen med en del andre bygninger av stein og betong. Kombinasjonen av jorderosjon, sandflukt og voldsomme høststormer har bidratt til at bygningsmassen har blitt flyttet lenger og lenger ut mot Vesterhavet. Inntil nylig var fyret stengt for allmennheten fordi det når som helst kunne tippe ned fra den seksti meter høye sandbanken og stupe i havet. Bare mursteiner og sand er igjen av de andre bygningene som sto her tidligere, men lokale myndigheter har klart å redde stumpene av selve fyrtårnet. I alle fall for en tid.

Første gangen jeg besøkte dette stedet, jeg mener det var i 1993, var landskapet helt annerledes. Det som i dag er en gold ørken, var den gangen en frodig slette hvor et yrende fugleliv fylte villnis og havtorn. I en av bygningene som omkranset fyret var det et museum, i et annet lå en liten kafe. Nå er alt borte. Det er fortsatt vakkert her, men det er også noe urovekkende ved at et landskap kan forandres på bare noen tiår. Synet av det falleferdige fyret gir assosiasjoner til livets forgjengelighet. For hver dag som går flyttes jeg nærmere det uunngåelige faktum at jeg en dag skal dø. Kroppen eldes, mens sinnet og sjelen transformeres og blir mer mottakelig for det transcendent. Å være her ute i havgapet en ukes tid om høsten føles som en renselse, men også en realitetsorientering til det å være menneske. Å strebe etter det perfekte og usårbare er en illusjon.

Verden synes å være underlagt en bølgende bevegelse av liv og død, utenfor menneskets kontroll. Kulturer brytes stadig opp fra etablerte strukturer og tenkemåter. Samfunnets tradisjonelle verdier forvitrer uten at vi klart kan se hva fremtiden vil bringe. Mange kan kjenne på uro når det som lenge har vært felles oppfatninger, brytes opp fra grunnvollene og føres mot en ny og flytende samfunnsorden. Gamle sannheter gjelder ikke lenger i en tid hvor folk stiller nye spørsmål. Selv det som fremstår som evig og uforanderlig, et solid fyrtårn bygget i massiv stein, eller en kirke som alltid har vært der som et ankerfeste, synes å være i bevegelse.

Overgangen fra pastor til tvilende agnostiker føltes dramatisk, men jeg hadde jo ikke noe valg.

Vi lever i en ny tid. *Alt flyter.*

DEL I

«Idealene våre og måten vi ser hverandre på, har endret seg. Alt i alt er det ikke urimelig å snakke om et stort, ideologisk skifte»

Linn Stalsberg

Den store akselerasjonen

Jeg svinger innom landhandleren i Kirkestrædet på vei tilbake. Huset jeg har leid denne gangen, ligger idyllisk til i den vesle kunstnerbyen Lønstrup, som knapt nok kan kalles en by, da det mer er snakk om en klynge med hus i enden av en smal kystvei. Jeg kjøper ferske rundstykker, croissanter, filterkaffe og en avis. At det fortsatt finnes papiraviser, gir følelsen av ro og et snev av nostalgi. Siden 1950-tallet har den nordiske kulturen gjennomgått store forandringer. Samfunnet har løsrevet seg fra enhetskulturen som opp gjennom historien har preget folk og institusjoner.

For bare noen tiår siden var alt fra enkeltmenneskers hverdagsliv til storsamfunnets forfatninger gjennomsyret av en ganske så enhetlig kristen virkelighetsoppfatning, men slik er det jo ikke lenger. I vår tid opplever vi fremveksten av en global og mangfoldig humanisme som byr på en variasjon av kulturuttrykk som står i kontrast til luthersk kristendom og

det homogene bondesamfunnet den ble til i. Forandringene som har pågått siden andre verdenskrig kan neppe overdrives, og omtales i samfunnsvitenskapen som *Den store akselerasjonen*. Begrepet indikerer en kultur som beveger seg i høyt tempo inn i en mer flytende tilstand uten tydelige forbindelser til fortiden.

Et nytt samfunn

Jeg legger fra meg avisen på hagebordet og tar med handleposen inn for å lage meg en god dansk frokost. Våre naboer i sør er kjent for å være rause med både fett og søtstoffer, men det er også noe av sjarmen med å være her. Så lenge jeg ikke tar med meg for mye av herlighetene hjem, får det passere. Jeg lar smøret bre seg rikelig over det halve rundstykket, blankt etter kniven. Etter andre verdenskrig begynte ting å skje i Europa fordi folk fikk økt levestandard da verden reiste seg fra ruinene. Optimismen blomstret, spesielt i Amerika hvor Elvis ble et levende symbol på hvordan ting virkelig begynte å svinge. Utviklingen skjøt voldsomt fart da datateknologien ved inngangen til 1970 tallet skapte grobunn for en eksplisiv flyt av informasjon og global varehandel. Innvandring til Nord-Europa fra Asia og Midtøsten formet kultur og politikk i nye, positive retninger. Men alt var ikke bare rosenrødt. Overgangen fra en relativt homogen, vestlig kultur til et multikulturelt samfunn utfordret evnen til integrering og sameksistens. Dessuten ekspanderte teknologi og handelsvirksomhet

raskere enn folk klarte å absorbere. Den kalde krigen la et dystert teppe over tilværelsen, overflodssamfunnet ble snart en trussel mot det harmoniske dagliglivet, og de første tegnene på at planeten har en tåleevne, begynte å gjøre seg gjeldende. David Attenborough og teamet hans registrerte bekymringsfulle forandringer i økosystemet. Intensiv industrialisering og forbrukerkultur var i ferd med å løsrive menneskene fra selve naturen. Og ødelegge den. Nå, etter enda noen tiår med eventyrlig økonomisk vekst, globalisering og teknologisk utvikling, hører man folk snakke om en helt ny tidsalder. Et nytt historisk paradigme er i emning. Ok, mulighetene er grenseløse, men vi betaler en pris?

Vinden har begynt å løye. Havet glinser mot meg, og jeg plasserer solbrillene under capsen. Jeg nyter sjøutsikten og dønningene som ruller dovent forbi – de vitner om naturen som lever i pakt med seg selv, i harmoni med sine egne tanker. Det sies at landdyrene en gang i tiden kom opp fra havet for å utforske en ny og ukjent verden. Men umiddelbart oppdaget de at stegene ble tunge. De hadde ikke lenger vannet til å bære seg, det fantes ikke noe naturlig element som omsluttet dem, og de måtte klare seg på egne ben. Slik ble menneskene til, i en evig streben etter frihet. Fiskene i havet derimot, og fuglene i luften, humrer over at vi stadig går rundt med «trasiga skor», som i Cornelis Vreeswijks vise. Særlig siden tusenårsskiftet har sosiologer og antropologer beskrevet en hverdag preget av hastighet, fremmedgjøring

og økende tempo. Psykologer og terapeuter er urolige for enkeltmenneskets evne til å tåle alt stresset som forandringene fører meg seg. Politikere frykter økt polarisering, og utbrytere fra teknologimiljøet i Silicon Valley advarer mot en glidende overgang fra åpent demokrati til totalitært teknokrati. Filosofer og teologer spør seg hvor menneskeverdet skal forankres i en ny verden hvor troen på Gud erstattes av nevroteknologi¹. Jorden har virkelig begynt å erodere under de tradisjonelle institusjonene som tidligere sikret en viss økonomisk, politisk og religiøs stabilitet. Ikke en gang kirken synes å være fritatt fra tidens veldige skiftninger. Fra kirkelig hold uttrykkes bekymring for at kristendommen skal forsvinne i globalismens dragsug og ende opp som en isolert religion om man ikke klarer å omfavne det multikulturelle. Stadig færre nordmenn sier at de tror på Gud, og det er ikke lenger predikantene som er samtidens dommedagsprofeter og mørkemenn. Nyhetsmeldinger, sosiale medier, tv serier og skjønnlitteratur vitner om en brytningstid som truer hele samfunnet; arbeidsplassene, økosystemet, familielivet, åndslivet, demokratiet, menneskeverdet; alt er i bevegelse. Ja, alt flyter.

En ny identitet

I middelalderen lå katedralene midt i byen som beskyttelse mot de onde maktene som fantes ute i skogen og i villmarken. I dag er det motsatt. Nå trues verden av ekstrem urbanisering.

Livsgrunnlaget vårt er i ferd med å forvitne på grunn av overforbruk og forsøpling. Kravene til økonomisk vekst og effektivisering fortsetter å øke, og det legger et umenneskelig press på individ, organisasjoner og storsamfunn. Løsningene synes å ligge i teknologien. Nye, bærekraftige oppfinnelser skal senke utslippene uten å forringe levestandarden. Visjonen er å utvikle smarte byer hvor tekniske løsninger styrt av algoritmer hjelper ledere med å ta bærekraftige beslutninger. Intenjonen virker å være god, men spørsmålet er om smarte byer er gode å leve i på sikt? Vil det være rom for mennesker av kjøtt og blod i byer styrt og overvåket av teknologi? Eller er de smarte byene et tegn på menneskets totale løsrivelse fra sitt naturlige habitat? Behovet for en dypere forankring gjør seg gjeldende. For noen ligger løsningen i en tilbakevending til den førkristne naturreligionen². Friheten finnes ikke lenger i byene, men i skogen, i stillheten, og i ensomheten ute ved havet. Vi søker tilbake til røttene. Vi jakter holdepunkter i en flytende verden, autentiske opplevelser i en verden som blir mer og mer virtuell. Som trekkfugler om høsten retter vi instinktivt blikket mot mer levelige steder.

Men forandring handler ikke bare om forfall. Omveltningene skaper også et nytt engasjement for miljø, klima, livskvalitet og sameksistens. Nye stemmer og ideer setter agendaen for politikk og næringsliv, og stadig flere slutter seg til visjonen om et bærekraftig liv i pakt med skaperverket. Unge generasjoner finner hverandre i en ny, global livsstil på tvers

av kultur, identitet og religion. Mindfulness, yoga og retreater har for lengst blitt allmenne redskaper for å sikre tilstedeværelse i eget liv. Selvutvikling har blitt livsnødvendig for å kunne bevare en viss ro og balanse i en raskt foranderlig hverdag.

I september 1963 holdt historieprofessor Nils Arup Seip foredraget «Fra embedsmannsstat til ettpartistat» i Det Norske Studentersamfund³ hvor han sammenfattete utviklingen som hadde skjedd i Norge fra 1800 tallet til begynnelsen av 1960 tallet. Det han ikke visste, var at foredraget skulle bli en minnetale over den norske enhetskulturen. Bare et par generasjoner senere hadde landet løsrevet seg fra nasjonalstatens og arbeiderkulturens homogene tilværelse og blitt et heterogent, flerkulturelt samfunn. Globale, sosiale medier visker bort grensene mellom kulturer og generasjoner som tidligere sto langt fra hverandre. Folk søker fellesskap og mening nå som før, men hva har her kirken å tilby?

Faren min sto for presten på 1960-tallet. Da var Luthers Lille Katekisme fortsatt på pensum både i skolen og i konfirmasjonsundervisningen. Norge var som nevnt, en kristen enhetskultur. I dag preges samfunnet av et mangfold av kulturer uttrykt gjennom musikk, litteratur, film, kunst, politikk og media. Dette har skapt en tydelig universal kultur. Tretti år gammel gikk det opp for meg at jeg var en del av den forandringen som hadde skjedd i løpet av en knapp generasjon. Jeg var ikke et ekte barn av den lutherske enhetskulturen – slik

min far hadde vært – men en representant for en helt ny tid. Jeg var pastor i en sekulær kultur hvor gapet mellom kirke og samfunn for alvor var i ferd med å bli synlig og merkbart. Jo mer jeg oppholdt meg i sosiale miljøer utenfor kirken, jo mer kjentes det som et kultursjokk å være en del av kirkens indre liv. Som så mange andre prøvde jeg en stund å gjøre kirken kul og relevant, men ganske raskt merket jeg at det var fånyttet. Gapet mellom hverdagsliv og guddom fantes like mye i meg som i samfunnet rundt meg. Virkelighetsoppfatningen min hadde løsrevet seg fra en klassisk kristen verdensanskuelse, og det lille som var igjen av åndelighet hadde drevet bort fra kirkens bekjennelser. Grunnlaget for troen var ikke lenger til stede. Dermed forlot jeg kristendommen.

Jeg reiser meg. Kjenner at jeg trenger kaffe til croissantene, sterk kaffe. Trakteren står fortsatt på; jeg kan se det lille, røde lyset inne på kjøkkenbenken. Et øyeblikk blir jeg stående og kjenne på sjøluften – ingenting er bedre enn den umiskjennelige duften av hav – og først nå blir jeg oppmerksom på hvor kaldt det er blitt her ute på trammen. Jeg henter kaffe og tar med meg et ullteppe på vei ut igjen. Lyden av spredte måkeskrik akkompagneres av bølgene som brytes mot stranden.

«Her, på grensen av alt det vi vet,
foran havet av alt det vi ikke vet,
lyser verdens gåte, verdens skjønnhet,
og det tar pusten fra oss»

Carlo Rovelli

En ny tid

I det solen bryter gjennom det tynne skylaget, fylles kroppen av varmen. Havet fortsetter med å reflektere stikkende bølger av lys som treffer meg i ansiktet. Jeg har tatt med meg en bunke bøker jeg har bestemt meg for å fortære de neste dagene. Prøve å skaffe meg en viss oversikt over min nye tilværelse, og kanskje finne noen svar på hvorfor ting var blitt som de var blitt.

Sosiologen Zygmund Bauman hevdet i sin tid at det vestlige samfunnet etter andre verdenskrig hadde mistet hele forbindelsen til de strukturene som holdt sivilisasjonen sammen. Gamle ideologier og tankemønstre ble demontert uten at nye kom på plass. De store forandringene kan delvis forklares med kolonitidens undertrykkelse av den tredje verden. Postmodernismens dekonstruksjon av opplysningstidens idealer, var et oppgjør med forestillingen om at noen kulturer er overlegne

... sider i utdraget er utelatt

DEL II

*«Jeg længter til landet
som ikke er, for alt som er,
er jeg trøtt av å begjære»*

Edith Södergran

Pastoren som mistet troen

Det var som tretti år gammel frikirkepastor jeg mistet troen på Gud. Forandringene i min egen samtid og kultur hadde drevet meg bort fra det jeg trodde var et solid trosgrunnlag. Jeg hadde strevd med tvil i mange år, men nå fantes det ikke lenger noe som holdt meg fast. Alt var i flyt, men jeg kunne ikke klandre noen for det som skjedde. Verken miljøet på bedehuset hvor jeg vokste opp, eller alle de flotte menneskene i den lutherske frikirkemenigheten hvor jeg jobbet, kunne ane noe om hva som foregikk i meg. Jeg var nok heller ikke særlig flink til å dele personlige ting, så tvilen min gikk under radaren for de fleste. Like fullt strevde jeg hver eneste gang jeg skulle lede gudstjenesten eller utføre andre oppgaver i kirken. Ting følte bare helt feil. Ord og fortellinger som hadde vært viktige i oppvekstens bedehuskristendom, var ikke lenger mine egne. Synd, frelse og rettferdiggjørelse var

... sider i utdraget er utelatt

«Grensene for mitt språk er grensene for min verden»

Ludwig Wittgenstein

En tid for alt

En gang i tiden begynte menneskene å tro at sannheten ikke finnes hos ånder og guder, men i tingenes natur. Legendene hadde fortalt at guden Herakles reiste til underverdenen via hulene i Matapan, og fem hundre år før Kristus dro derfor den greske historikeren Hekataios fra hjembyen Milet til Kapp Matapan for å undersøke om det fantes en underjordisk passasje der. Det viste seg å være mange grotter der, men ingen av dem førte til Hades, og Hekataios vender derfor tilbake til hjembyen for å meddele at legenden var ren fantasi. *Jeg skriver om ting som for meg virker sanne, fordi jeg synes grekernes beretninger er latterlige og fulle av motsigelser*, skrev Hekataios i innledningen til sin historiebok⁶. Dermed startet en ny filosofisk æra i Milet, som på den tiden dannet et knutepunkt mellom den gryende greske sivilisasjonen og de gamle imperiene Mesopotamia og Egypt. Ny kunnskap om

verden vokste og bredte om seg med lynets hastighet fordi den utforsket virkeligheten på nye måter. Dessuten kritiserte den fortidens kunnskap. Tidligere måtte en elev respektere sin læremester og mene det samme som ham, men nå oppsto en ny situasjon hvor kritisk tenkning og diskusjoner mellom ulike skoler drev utviklingen fremover.

En tid for å samle steiner

I Milet bodde filosofen Thales. Sammen med sin like berømte elev Anaximander ble han den første til å utvikle ideen om at svarene menneskene søker er å finne i naturens fysiske framtoning. Fantasi og magi ble dermed erstattet av fornuft og observasjon som de viktigste redskaper for å utforske verden. Oppdagelsen skulle føre til et stort sprang i utviklingen fra en mytologisk virkelighetsoppfatning til den naturvitenskapelige forståelsen som har preget tenkningen fram til våre dager. Samtidig skimtes spor av myter og religiøse forestillinger som aldri helt ble visket bort. Historiens gang fremstår ikke som en rett linje, men som en pulserende vekselvirkning mellom fornuft og observasjon på den ene siden og tro og fantasi på den andre. Filosofen Egil A Wyller snakker om at åndens verden og materiens verden alltid har eksistert parallelt. Henrik Ibsen skildret disse to virkelighetene i sin diktning, hvor det «står en stige stillet» mellom den ene og den andre⁷. Denne stigen kan menneskene bruke for å bevege seg fra den åndelige til den fysiske verden og motsatt. Opp

gjennom historien kan det se ut til at en slik bevegelse har pågått i epoker som en slags bølgende vekstspiral mellom tilsvinnede, rasjonelle mønstre og mer dynamiske forandringer preget av åndelig nysgjerrighet og lengsel. To linjer veksler på å komme til syne i tiden, og skaper en bevegelse som fanges opp i Forkynnerens vakre beskrivelse av tidens gang⁸:

*Alt har sin tid,
det er en tid for alt som skjer under himmelen.
En tid for å fødes, en tid for å dø,
en tid for å plante, en tid for å rykke opp.
En tid for å kaste stein, en tid for å samle steiner.
En tid for å ta i favn, en tid for la favntak være.
En tid for å lete, en tid for å miste.
En tid for å bevare, en tid for å kaste.
En tid for å rive i stykker, en tid for sy sammen.*

Vår egen tid preges av oppbrudd og forandring. Opplysnings-tidens rasjonelle paradigme slår sprekker og danner en ny åpning mot mysteriet. Verden var ikke så sekulær som jeg hadde forestilt meg, og jeg overaskes over undringen som preger miljøer knyttet til både kunst og vitenskap. Da jeg forlot kirken, ble jeg rykket opp fra et religiøst jordsmonn som fremstår mer akterutseilt i et samfunn hvor eldgamle mytologiske verdensbilder gjør seg gjeldende på nytt. Forskere er i ferd med å avdekke et mylder av ørsmå vibrerende kvantefelter

... sider i utdraget er utelatt

DEL III

«Historiene våre begynner i skogen»

Anselm Kiefer

Reven i glassmonteren

Det nærmer seg høst. Bladene faller fra trærne, luften har fått et kjølig drag, men lyset på himmelen er fortsatt klart. Skogen myldrer av liv. Frodige trær og busker holder stand mot årstidenes skiftninger. Mellom grenene kvitrer småfuglene mens de spretter sømløst fra et sted til et annet. De gjør seg klare til vinteren, og bakenfor der høres lyden av en skjult bekk som sildrer. En liten gutt sitter alene under et tre og graver i jorda. Han får mold under neglene. For ham er skogen fredfull og harmonisk. Han hører til der. Han elsker å sitte for seg selv og observere maurens arbeid med å bygge tue oppetter en stubbe. Nå og da passerer et litt større dyr, men de store dyrene er vare for oss mennesker. Et eller annet sted inne på heia har en musvåg sitt rede; en ganske stor fugl i haukefamilien. Når den svever lydløst med brede vinger over heia, løfter den lille gutten blikket mot himme-

len. Han kan allerede navnene på de fleste småfuglene, men drar også kjensel på de litt større rovfuglene som hekker i området.

Den levende skogen

Den lille gutten kunne oppholde seg i skogen flere timer om dagen. Jeg var knapt hjemom for å spise litt før jeg forsvant inn igjen mellom trærne og ble borte helt til mørket falt på. Foreldrene mine hadde ansatt en barnevakt mens de selv var på jobb. Jeg gikk ikke i barnehagen og hadde stor frihet. Nabogutten gikk heller ikke i barnehagen, og ofte var det vi to som dro ut i skogen og morgenen etter at vi hadde spist frokost. Men jeg likte meg også godt alene. Minnene fra den tiden fyller meg fortsatt med glede. I skogen fant jeg tilhørighet blant trær, vekster og dyr. Det var her jeg lærte meg de aller første egenskapene jeg trengte for å kunne manøvrere meg i virkeligheten, og det var her jeg fant min plass i verden. Skogen er en tålmodig læremester. Den skaper rom for undring i det den åpner opp en port til noe annet, noe magisk som på samme tid er så nært og konkret. Da jeg begynte på skolen, ble mye av kontakten med naturen brutt. Nå skulle vi lære om skogen i stedet for å lære av den. Vi skulle lære om verden i stedet for å være i verden. Jeg opplevde det i alle fall slik, uten at jeg klarte å sette ord på det. Men jeg merket det allerede da, at noe ikke stemte. Jeg tror kameraten min opplevde det på samme måten. Han er en kunstnersjel, og

ingen av oss var særlig komfortable med å måtte stille opp på rekke hver morgen for å marsjere inn i et klasserom. Men slik var det på den tiden. I industrisamfunnet sto folk på rekke. Ting var satt i system. Utenfor klasseromsdøren husker jeg det sto en glassmonter fylt med utstoppede dyr og fugler. Jeg skjønnte hvorfor de sto der, de skulle brukes i undervisningen, men å møte revens døde blikk hver eneste morgen gjorde noe med meg. Jeg ble trist. Relasjonen til naturen var brutt og erstattet med skjema, kart og kjølig distanse. Det hele føltes kunstig og – dogmatisk.

For meg hadde skogen sin egen personlige identitet. Skogen var bevisst. Å ha kunnskap om naturen er vel og bra, men sannheten er at naturen er aktivt oppmerksom på oss. Den strekker seg mot oss for å berøre. Når jeg trer inn i skogen kommer jeg inn i en levende virkelighet hvor alle livsformer merker min tilstedeværelse. Dyrene kjenner lukten min lenge før jeg ser dem. Fuglene observerer meg fra grenene over stien. Rådyret hører skrittene mine, og ormen merker vibrasjonen i bakken. Trærne kjenner meg igjen fra gang til gang.

På 1800 tallet ble folk hentet inn fra åkrene og plassert i fabrikker. Industrialiseringen gav fart til den materielle velstanden vi nyter godt av i dag, men den var også et steg bort fra kontakten med skaperverket. Produksjonen foregikk nå i et mekanisk avlukke, isolert fra markens livgivende

prosesser. I nyere tid har teknologiens eksponentielle utvikling ført oss enda et knepp videre bort fra naturen og inn i en virtuell fremtid som virker helt å mangle forbindelse til den naturlige, fysiske verden. Jeg tror denne utviklingen allerede har gjort noe med oss. Forbrukermentaliteten vår er ikke bare et uttrykk for overfladisk begjær etter ting, men kanskje enda mer et symptom på at vi lever løsrevet fra røttene som forankrer oss og gir mening til livet i denne verden.

Hvorfor mistet kristendommen sin relevans? Kirke og bedehus hadde gitt meg sosial tilhørighet og mange gode verdier som giverglede og dugnadsånd. Men åndeligheten ble jeg visst aldri klok på. Fantet det i det hele tatt noen åndelighet der, eller var alt bare bud og regler? For meg virket det som om kristendommen også, på et eller annet vis, hadde mistet forbindelsen til det naturlige livet. Bedehuspietismen var inderlig, og til tider voldsom, i sin forakt for verdens syndighet og kroppens fortapelse. Avstanden mellom menneskets urene kropp og Guds hellighet innebar en uoverstigelig avgrunn som bare Jesu Kristi komme og død kunne bøte på. Rent tankemessig prøvde jeg lenge å tro på dette, men så lenge det i mitt eget legeme ikke fantes noen forbindelse til guddommen, fikk ikke troen næring. Jeg levde tross alt i verden, jeg hadde alltid hatt en nærhet til skogen, trærne og dyrene som for meg var eksistensiell, mens kristendommens Gud virket å ta sterk avstand – egentlig – fra sitt eget

... sider i utdraget er utelatt

Ny interesse for åndelighet

Årlige pilegrimsreiser til fyret på Rubjerg gir rom for eksistensiell refleksjon. Jeg er langt fra å vende tilbake til kirken – den tanken har ikke streifet meg, ikke så vidt jeg kan huske – men perioder i stillhet og ensomhet nærer interessen for det åndelige. Kombinert med kunst og gode bøker bidrar naturen til at jeg kan nærme meg religionens verden igjen. Jeg er ikke spesielt opptatt av at undringen trenger å ha noe med guddommelighet å gjøre, men etter hvert har jeg likevel begynt å utforske ulike religiøse tradisjoner. Jeg leser alt fra klassiske islamske tekster til jødisk litteratur og moderne kosmologi. Tanken har stadig slått meg: Kan det finnes et felles mysterium bak alle disse religiøse uttrykkene? En slags urmystikk som alle metafysiske erfaringer sprang ut fra?

Religiøse tekster er ofte vakre, kompakte og fylt med mening. De taler til en slags grunnopplevelse av lengsel.

... sider i utdraget er utelatt

En umenneskelig tid

Tretti år gamle Andreas lever et tilsynelatende lykkelig liv sammen med kjæresten Hanna i Oslo. Han ser frem til å levere masteroppgaven sin på universitetet slik at han endelig kan gå i gang med drømmejobben som konsulent i kommunikasjonsbransjen. Andreas er en vellykket ung mann. Fram til nå har livet gått som normalt for ham, men en dag overmannes han av en følelse av fullstendig tomhet og utmattelse. Han er ikke syk i fysisk forstand, han befinner seg bare plutselig i en situasjon hvor livet ikke lenger har noen substans. Jobben i kommunikasjonsbyrået ser han ikke noen mening i. Hvorfor skal han bruke tiden sin på å lage kule formuleringer for en eller annen vareprodusent han ikke har noe som helst forhold til? Andreas føres inn i et grått, indre landskap preget av depresjon, ensomhet og ekstremt fokus på sin egen tilstand. Uten mulighet til å finne feste i seg selv

setter han sin lit til at psykologen Bjørnar kan bære ham et stykke på veien, og kanskje hjelpe ham med å definere et eller annet utgangspunkt for en identitet.

Proessen

Fortellingen om Andreas er hentet fra Helga Flatlands roman *Vingebelasting*. Handlingen beskriver en form for moderne fremmedgjøring som oppstår når ideen om lykke ikke stemmer med livets realiteter. Til tross for at alt synes å være på plass, går Andreas rundt med følelsen av å mangle fotfeste i sitt eget liv. Han hører egentlig ikke til i den verden han har prøvd å etablere med leilighet, venner, samboer og karriere. Opplevelsen fører til en slags eksistensiell angst.

Fenomenet fremmedgjøring er av gammel dato, men begrepet oppsto i kjølvannet av den industrielle revolusjon, da maskinene overtok det arbeidet som før hadde blitt utført manuelt. Et gap mellom menneske og natur manifesterte seg. I kunstens verden kommer dette gapet til uttrykk i ekspresjonistenes oppgjør med naturalismen og impresjonismen. Den umiddelbare naturopplevelsen man ser hos malere som Claude Monet, ble erstattet av de moderne kunstneres subjektive reaksjoner på en helt ny virkelighet. Bildene fra denne tiden er ofte preget av indre uro. Edvard Munch ble en banebrytende forløper for denne retningen da han brukte billedkunsten til å uttrykke en gryende følelse av angst, fortvilelse og smerte. I litteraturen er Franz Kafkas *Proessen* et

... sider i utdraget er utelatt

*«Ditt øye er tomt som et øde hus,
det bor noen der likevel:
Man kan skimte et engstelig flakkende lys
iblant. Kan det være din sjel?»*

Nils Ferlin

Den skjøre forbindelsen

Fra Nord-Jylland går det tog sørover til Aarhus. Etter noen dager i ensomhet er det godt å komme til storbyen igjen. Stadig oftere trekkes jeg mot det urbane, særlig de siste årene har denne dobbeltheten blitt merkbar; jeg trenger stillheten i naturen, men også lyden av mennesker, støyen fra kollektivtrafikk og luktene fra kafeene.

Døren inn til den vakre domkirken står åpen; jeg stiger inn. I det døren til vindfanget glir igjen bak meg, forsvinner alle lydene fra det travle torvet utenfor. Stillheten senker seg. Det er lenge siden sist jeg var i en kirke. Umiddelbart aktiveres andre deler av sanseapparatet når lukten av stein, treverk og stearin treffer meg. Lyden av mine egne sko mot det harde gulvet gir gjenklang i hele det digre rommet mens jeg går gjennom kirkeskipet mot høyalteret. Freskene på vegger og tak har overlevd i generasjoner. Minnesmerker over mennesker

som har forlatt denne verden, er inngravert i betongen. På de kraftige benkene står et årstall risset inn: *Anno 1587*. Bare noen år etter at reformasjonen ble innført. I en stake brenner et enslig lys; symbolet på Guds nærvær. Jeg tar meg i å tenke at kirken kan få sin renessanse i vår tid. Ofte blir jeg sittende å snakke med folk om tro på en måte som indikerer et fravær. Tro er noe jeg mangler, noe *vi* mangler – det er vi gjerne enige om, kanskje etter en øl – og litt blygt innrømmer at vi bærer på et savn. Selv merker jeg det særlig når jeg er på steder hvor tro har satt dype spor, som en katedral, eller et tempel. Det er som om noe fortsatt er virksomt her, noe jeg ikke finner på et museum – hvor jeg går rundt og betrakter bilder og skulpturer.

Mystikken i rommet

Mennesket ligner mest seg selv, når det er i bevegelse. Sitatet tilskrives barokkens store kunstner Giovanni Lorenzo Bernini, Peterskirkens sjefsarkitekt på midten av 1600-tallet. Som arkitekt skulle han ta verdens bevegelser inn i kirkerommet, og jeg merker at katedraler er annerledes. Den er uregjerlig på et vis, som om den lever og dirrer av et ubegripelig nærvær. Jeg tenker at erfaringen av å være *åndelig*, er noe allmennmenneskelig, uavhengig av tid og sted, men kanskje er dette bare en personlig følelse fordi jeg selv finner fred når jeg besøker katedraler. Lengselen min handler egentlig ikke om at kirken skal fylles til randen av mennesker, men om at

det hellige rommet skal fylle livet mitt med en form for sannhet. Kontrastene mellom kirkerommet og handlegaten utenfor virker å være større enn noen gang. Her, mellom slitte benkerader, blir det så tydelig for meg at i vår del av verden, har troen blitt privatisert. Samtidig anes en taus lengsel, en skjør forbindelse mellom kirke og folk, som vi ofte snakker om på puben. Har troens folk syn for denne lengselen? Lyttes det egentlig til det som sies? Jeg undrer meg på om kirken fortsatt har noe å bidra med, eller om den, som Rubjerg Knude Fyr, er i ferd med å synke i havet? Salmesangen kan fortsatt høres fra kirkebenkene; *midt i nattens mørke blinker som et fyrlys Jesu navn*. Er dette håpet noe å bygge livet sitt på? Mange opplever det. Stillheten i de sakrale rommene skaper ro i sjelen – symbolikken og kunsten gir assosiasjoner til en tapt virkelighet. Liturgien inviterer til en rytme som synes å mangle i dagens samfunn. Den sekulære verden tilbyr få svar på livets mysterier til tross for at folk søker meningen med livet. For verden er jo ikke et damplokomotiv som humper og går inn i fremtiden. Hjernen er ikke en maskin. Sansene mine har mer å melde! Jeg er en levende skapning i en levende verden, men forbindelseslinjene er utydelige, og jeg trenger en åpning, en bro tilbake til virkeligheten. Kanskje har kirken fortsatt potensialet i seg? Kirkerommets hvelving speiler en større fylde av tilværelsen enn noe annet rom jeg kjenner til. Mystikken avdekker biter av et bilde som gjør meg nysgjerrig. Men som agnostiker blir jeg stående litt på utsiden,

... sider i utdraget er utelatt

Dere skal finne et barn

Den digre jumbojeten fra KLM lander silkemykt på flystripen i Bangkok. Luften over asfalten dirrer av hete. Inne i terminalen er det behagelig nedkjølt, og jeg kan rekke en espresso før neste innsjekk. Flyet videre til Kambodsja går ikke før om en times tid. Jeg nyter kaffen og kjenner forventningene bre seg i kroppen. Kolleger på Redd Barnas hovedkontor i Phnom Penh skal ta meg med ut til provinsene hvor organisasjonen i en årrekke har samarbeidet med myndighetene om å sikre god utdanning for barn. I hvite Toyota Landcruisere suser vi ut av et ekspanderende bysentrum mot rurale områder og en verden som snart ikke eksisterer lenger. Jungel, stråhytter og mennesker som livnærer seg av ris og fiske drives bort av det urbane. Barna trenger skolegang for å ikke å havne i fattigdom når byene spiser opp siste rest av levebrødet deres. Selv var jeg en del av et team som skulle dokumentere

byggeprosessen overfor norske bedrifter som sørger for finansieringen av prosjektene.

Jenta på bildet

Landcruiserne tåler røff behandling på dårlige veier, men ett sted går grensen. På lånte motorsykler med fotoapparat slengende rundt halsen, forsvinner vi innover i jungelen på smale stier langt unna den ekspanderende storbyen. Reisen er ikke risikofri. Et motorstopp her ute kan bety at man mister gruppen og blir stående alene i villmarken. Bakenfor kilometervis med tett skog åpenbarer det seg snart små, enkle samfunn hvor folk stimler sammen i det vi parkerer syklene. For dem står valget mellom å bli innlemmet i den nye verden eller å ende opp i fattigdom på gata. Vi lytter til historiene deres. Noterer oss behovene. Perspektivene gjør inntrykk. Jeg tar mange bilder; av hverdagsliv med hus, mennesker og dyr, og av den enkle bygningen som inntil da ble brukt til undervisning. Det er dette som nå skal erstattes av topp moderne skolebygg og høyskoleutdannede lærere. Utenfor en av bygningene sitter ei lita jente, kanskje et par år gammel, og jeg tar et bilde av henne også. Hun ser spørrende på meg, og jeg smiler tilbake. Lar henne få se seg selv på bildet. Det er henne dette handler om, tenker jeg. Om noen år skal hun få den skolegangen hun trenger for å få seg jobb i den nye verden som vokser fram i et veldig tempo der bortenfor den store skogen. Etter endt oppdrag kjører vi gjennom jungelen

... sider i utdraget er utelatt

DEL IV

*«For først når formen er brutt ned,
kan en ny oppstå, som gir rom
for det som før ikke fantes,
eller som det før ikke fantes plass til.
Da er en ny inngang til virkeligheten skapt»*

Karl Ove Knausgård

Døden og livet

Luften er rå og fuktig. Tunge skyer har kommet sigende, og det kjennes ut som om det når som helst kan begynne å regne. Nesetippen min er blitt kald som is, men jordhaugen er myk slik at spaden kan trenge inn i den uten problemer. Jeg graver ut litt av jorden, som jeg legger på toppen av den hvite kisten. *Au jord er du kommet.* Jeg gjentar den samme bevegelsen en gang til. *Til jord skal du bli.* En tredje gang legger jeg jord på kisten, mens tankene surrer rundt i hodet. *Au jorden skal du igjen oppstå.* Det kirkelige ritualet, som pålegger presten å fremsi disse tre setningene før kisten senkes i jorden, fordi de danner rammene rundt det kristne håpet, trekker meg gjennom situasjonen. For meg personlig blir det en spesiell opplevelse å si disse ordene fordi de tvinger meg til å være åpen for mysteriet. Det jeg sier, bryter jo fullstendig med alt det som er naturlig å tenke om døden, men samtidig

føles det som om ordene om oppstandelsen legges ut som en bro foran meg, inn mot mysteriet. Jeg fryser på ryggen, ikke på grunn av kulden, men av en slags dyp fred, som om det finnes noe sant i de ordene som jeg enda ikke er i stand til å forstå. Så blir kisten senket mens klokkene i kirketårnet klemter. Én fra familien takker for fremmøtet, og begravelsesseremonien er over. Etterpå blir jeg stående et øyeblikk og se utover forsamlingen som løser seg stille opp.

Vi sto der liksom bare alle sammen, ved gravkanten, med krummet nakke mot den bitende vinden og mot alt det uforståelige en slik anledning har å by på: *døden, livet, tiden og evigheten.*

Døden og de døde

Som prest blir jeg fra dag én tvunget inn i noe som jeg ikke kan vike unna. Det som skjer, overrasker meg. Hele mitt voksne liv hadde jeg sett for meg at troen handlet om synd og tilgivelse, rett og galt, men her er det noe mer som foregår. I kirken daglige virke blir ting plutselig veldig fysisk og konkret, som om jeg blir kastet rett inn i skjæringspunktet mellom liv og død. Umiddelbart må jeg reforhandle mitt eget forhold til kirken. Det skjuler seg noe bak disse eldgamle ritualene som jeg i min hektiske hverdag ikke har lagt merke til. Det er som om jeg har jogget gjennom det samme skogsområdet i alle år, men først nå stanser opp og legger merke til omgivelsene. Jeg har ofte vært i kirken disse årene, men uten egentlig å

være til stede. Ritualene syder av liv og et nærvær som jeg ikke kan forholde meg nøytralt til.

Før i tiden var alt levende, skriver Knausgård; Vinden, skogen, havet, fjellet, dyrene. Og selvsagt menneskene. Alt var levende, noe som betydde at også de døde var levende, bare på en annen måte. Det fantes ikke noe som var genuint dødt. I vår tid er alt dødt. Kroppen er bare kropp, materie, hjertet er en mekanisk forordning, hjernen er bare elektrokjemi, og døden er en bryter som skurr livet av. Forfatteren skildrer vår tids melankoli og savn. Vi bor i en død verden og lengter etter liv. I *Morgenstjernen* får ni personer oppleve et merkelig lysfenomen på himmelen da en uvanlig stor stjerne stiger opp over fjellene. Stjernen har ingen andre egenskaper enn at den er større enn de andre stjernene, likevel er det noe med dens nærvær som kaster et underlig og uforklarlig lys på tilværelsen. Romanfigurene lever i en slags brytningstid, en løsrivelse. Ting flyter. En journalist er over middagshøyden, blir degradert, og mister kontrollen over sine egne grenser. En prest tviler på sitt eget ekteskap. En kvinne står mellom sin datters fremtidsdrømmer og morens alderdom. Stjernen er et varsel, men om hva? Ikke nødvendigvis en ulykke, men kanskje om en gjennomgripende forandring i tiden som påvirker livet til den enkelte. Et underlig lys stiger frem i verden; sannheten kommer for en dag.

Lysset fra morgenstjernen gjør tilværelsen annerledes. Ikke en gang døden forblir tabu. Inntil nylig fantes egentlig ikke

døden, den ble stuet bort – dekket til – til tross for at det var den alt handlet om. Å leve i en død verden er skremmende. Forfall, forandring og alderdom representerer alt jeg ikke er i stand til å kontrollere. Jeg skyver det fra meg. Avskyen for det forgjengelige, det ynkelige, syke og skrøpelige springer ut av angsten for døden. Jakten på det perfekte og stilrene fortrenner de vonde følelsene og beskytter meg fra virkelighetens uregjerlige verden. Sterile boligfasader og rene kjøkkenbenker døyver noe av uroen, men døden forfølger meg innover i skogen når jeg løper av meg julefeiringens kalorier. I frykt for å bli minnet om min egen dødelighet, fyller jeg livet med overfladisk støy og aktivitet.

I en moderne verden er det lett å distansere seg fra livets realiteter. Det finnes alltid en eller annen tv-serie å drøye tiden med. Som prest blir jeg oppmerksom på den grålysningen Knausgård beskriver, mellom livet og døden, som Morgenstjernen skaper. Jeg kan ikke forholde meg nøytralt til det som foregår i kirken, jeg liksom formes av nærheten til døden, og livet får en litt klarere farge når jeg trekkes inn i den liturgiske årsrytmen. Det føles som en underlig erkjennelse, men det er som om den sterke fornektelsen av døden hadde tappet verden for liv. Nå er døden tilbake, og med den blir virkeligheten merkelig nok mer levende.

Den brutale ærligheten

Jeg leser Knausgårds forfatterskap som en fortelling om vår

... sider i utdraget er utelatt

DEL V

«Forutsetningen for kristen åndelig vekst er
forankring i materien»

Erik Varden

Frelse er å bli menneske

I midten av det første århundret forlot en gruppe kristne Lilleasia på grunn av forfølgelser. De dro vestover til Gallia og bosatte seg i Sør-Frankrike. Blant dem som emigrerte, var en som allerede er nevnt, en ung mann ved navn Ireneus. Han hadde vokst opp i Smyrna, i dagens Izmir, hvor han hadde vært disippel av den kristne apostelen Polykarp som igjen hadde vært elev av apostelen Johannes. Men forfølgelsene skulle innhente dem, og da biskop Pothinus av Lyon ble drept i år 177, overtok Ireneus tjenesten som leder av den kristne forsamlingen i den franske byen. Utover dette vet man ikke veldig mye om Ireneus sitt daglige liv og virke, og for de fleste kristne i dag er han en ukjent skikkelse. Skriftene han etterlot seg skulle derimot få en formidabel virkning på historien da de danner grunnlaget for intet mindre enn sammensetningen av bøkene i Bibelen og formuleringene i den kristne

... sider i utdraget er utelatt

*«Sjelen er vårt vindu mot Gud.
Det gjelder å ikke trekke for gardinene»*

Martin Lønnebo

Nordens sjel

Fra vinduet mitt på kirkekontoret ser jeg ut på langstrakte heier dekket av dypgrønn granskog. Elva renner stille forbi gjennom sentrum i den lille bygda. Utenfor kirken står kuene og beiter, og litt lenger borte, bak tett skog ved en kolle, har en fiskeørn hatt rede i flere år. En eldre mann jeg besøker innimellom, bor like ved stedet hvor ørnen holder til. Det er noe magisk over de digre rovfuglene, noe uangripelig, fordi de kan observere verden ovenfra, mens jeg selv står fast på bakken. I tillegg til å vise meg ørnens rede gjorde den gamle mannen meg oppmerksom på Dan Andersson, den svenske forfatteren som i løpet av et ganske kort liv nedtegnet så mye vakkert om menneskets lengsel: *Det är något bortom bergen, bortom blommorna ock sången, det är något bakom stjärnor, bakom heta hjärtat mitt.* Vi møtes i dikterens linjer, som blir en inngang til å snakke sammen om troen. I løpet av årene

jeg har vært prest i Setesdal, har jeg besøkt folk i de fleste grender og bygder. Følelsen av tilhørighet har kommet gradvis. Jeg har alltid vært en rastløs person som aldri helt har funnet roen. Nå er ting i ferd med å forandre seg. Ideen jeg hadde om hva det vil si å være prest, har også forandret seg etter at jeg fikk nye relasjoner og vennskap. Gudstroen min er uløselig knyttet til mennesker, skaperverk og natur. Å være prest på landsbygda har utvidet forståelsen min av virkeligheten, det har knyttet meg tettere til verden, kanskje fordi de stedene som jeg tidligere bare hastet forbi, nå har blitt steder hvor jeg hører til.

Tapte dimensjoner

Undersøkelser viser at vi mennesker er nært knyttet til naturen. Spesielt her i Norden er skogen å betrakte som hellig. Villmarken vekker følelser som kan beskrives som eksistensielle og til og med religiøse. Psykiateren Nils Uddenberg gjorde en studie i Sverige om hvorfor folk søker seg ut i naturen. 94 prosent svarer at de drives av en lengsel etter ro og harmoni. 78 prosent oppgir interesse for dyr og vekster som en viktig årsak, og nesten like mange nevner jakt, fiske og bærplukking (75 prosent). Deretter dreier svarene over på de eksistensielle sidene ved å være i naturen. Hele 72 prosent sier at de vil *komme i kontakt med tilværelsens sammenheng*, mens 64 prosent svarer at de vil *oppleve noe som ikke er skapt av mennesker*. Behovet for mosjon kommer først etter alle disse andre aspektene (62

prosent). Uddenberg konstaterer at det er de estetiske og eksistensielle dimensjonene ved naturen som betyr mest for folk³⁰. Flere andre undersøkelser viser den samme tendensen: folk oppsøker naturen for å oppleve *en større sammenheng, hente krefter og finne ro*. Tre av fire sier at de opplever naturen som *hellig, ukrenkelig og besjelet*.

Religionshistorikeren David Thurfjell mener at naturen har blitt den nye nordiske religionen. Det er i skogen og i villmarken vi kommer i kontakt med tapte dimensjoner i oss selv. I naturen finner vi det autentiske vi søker:

här finns känslan av att stå inför en grens, känslan av att ha en personlig relation till världen runt omkring en, här finns upplevelsen av att bli tröstad, rörd och helad, av att livet är en ofattbar gåva, av dödens obönhörliga ofrånknlighet. Och här finns vetskapen att kroppen och sinnligheten finns med i allt detta.

I naturen finnes en type erfaring som bryter med den logiske og institusjonelle tenkingen som preger livet ellers. Her kommer jeg i berøring med en ordløs virkelighet bestående av skjønnhet, sannhet og mening. Landskapet som strekker seg ut foran meg speiler det som rører seg på innsiden og vekker til liv det som ellers ligger i dvale. Vakker utsikt fra en fjellknaus innbyr til refleksjon rundt tid og evighet. Årstidenes vekslinger minner om skiftende perioder av lykke og sorg. Knoppene som bryter seg gjennom snøen og isen

... sider i utdraget er utelatt

*«Det hellige innebærer for meg, som for mange,
at noe ligger fast, at det finnes
en uforanderlighet i det omskiftelige,
et stille punkt»*

Gaute Heivoll

Kom, for alt er gjort ferdig!

Jeg reiser meg, trekker pusten og henter frem den hvite albaen fra skapet i det en flue plutselig letter fra vinduskarmen og begynner å bakse mot glassruten. Hvordan i all verden har den kommet seg hit? Den må ha kviknet til fra vinterdvalen da kirken ble varmet opp. Kirketjeneren som nettopp var innom og slo av en prat, forsvinner lydløst ut av rommet, og jeg kan høre det fjernet suset av mennesker som begynner å ankomme kirkesalen. Med rolige bevegelser ikler jeg meg kjortelen og legger den grønne stolaen over skuldrene. Fargen symboliserer vekst og nytt liv. Så ser jeg gjennom liturgien en siste gang; forordningen er enkel, slik en nattverdsamling ofte er. Bare de viktigste ordene er tatt med. Ingen forklaringer eller pedagogiske hjelpesetninger, nesten ikke en eneste antydning til dagligtale, men bare tunge, innholdsrettede setninger som har ligget der i generasjoner og

godgjort seg som årgangsvin, eller trutnet som en gammel sjark. Det er hold i disse ordene, tenker jeg. De smaker av dybde og sødme.

Jeg legger sammen boken, reiser meg og tegner korsets tegn over brystet. Det har blitt en vane, et rituale jeg bruker å gjøre før jeg går inn gjennom den gamle tredøren til kirkerommet. En gruppe mennesker har samlet seg i benkeradene. I stillhet betrakter jeg alterlysene et øyeblikk før jeg snur meg mot forsamlingen og framsier en eldgammel hilsen som apostelen Paulus brukte å innlede sine brev med, og som ble til en kirkelig velkomst: *Nåde være med dere og fred fra Gud vår Far og Herren Jesus Kristus*. Deretter leser jeg en bibelfortelling om en mann som sår korn i jorden; etter endt arbeidsdag legger såmannen seg til å sove. Neste dag står han opp, og slik går dagene. Det blir natt og det blir dag, og kornet spirer og vokser, men han vet ikke hvordan det skjer. Av seg selv gir jorden grøde, først strå, så aks og til sist modent korn i akset. Livet skjenkes ham fra et sted vi ikke kjenner. Noe vokser frem i støvet.

Dette er min kropp

Bibelordene gir gjenklang i kirkerommet. Jeg forestiller meg hvordan de løses opp og blir til skyer som blir hengende en stund under taket, før de blir så tunge at de må slippe dråpene av livets vann ned på oss som har funnet vår plass i kirken denne dagen. Det kjennes fortsatt underlig å være her,

... sider i utdraget er utelatt

«Guds ære er det levende mennesket»

Ireneus av Lyon

... sider i utdraget er utelatt

Kildehenvisninger

- 1 Se for eksempel Erik Newths blogg, 2009: «Hvordan vil Homo Sapiens utvikle seg videre?» <https://www.newth.net/eirik/2009/11/25/fremtidsmennesket/> og i kilde av nyere dato slik Eivor A. Oftestad skriver om menneskeverdets forankring i: *Røtter. Tekster om kultur og motkultur*. St.Olav Forlag. 2021.
- 2 En boka av nyere dato om dette er: David Thurfjell: *Granskogsfolk: hur naturen blev svanskanas religion*. Norstedts. 2020.
- 3 Foredraget er digitalt tilgjengelig i Nasjonalbiblioteket (nb.no). Se forøvrig for en interessant gjennomgang av forandringene som har skjedd i Norge etter 1963: Terje Tvedt: *Det internasjonale gjennombruddet*. Dreyer Forlag. 2018.
- 4 Walter Isaacson: *Steve Jobs*. Cappelen Damm. 2011
- 5 Magnus Malm: «Man stiller ikke spørsmål ved Luther.» Kronikk i Vårt Land 21.09.15.

- 6 Carlo Rovelli: *Virkeligheten er ikke slik vi tror. Om tingenes grunnleggende oppbygning*. Spartacus. 2018.
- 7 Egil A Wyller: *Den nye sang. Åndsbrytninger i senantikken*. Spartacus Forlag/Andresen og Butenschøn as. 1996.
- 8 Forkynneren, kapittel 3.
- 9 Carlo Rovelli: *Tid*. Spartacus Forlag. 2018.
- 10 Paulus' brev til Romerne, kap. 3, vers 21–22.
- 11 Jonas Gardell: *Om Gud*. Tiden Norsk Forlag. 2003.
- 12 Den interesserte leser kan studere disse perspektivene i detalj i bøkene til blant andre filosofene Alfred North Whitehead og Emanuel Swedenborg.
- 13 Stephen Hawking: *Korte svar på store spørsmål*. Pax Forlag. Oslo. 2019.
- 14 Jon Fosse - Det som ikkje kan seiast, NRK TV 29.09.2019.
- 15 Erik Varden: *Lengsel er mitt vesen. Om ensomhet og kristen erindring*. St.Olav forlag. 2020.
- 16 Richard Sennet skriver om dette i *The Culture of the New Capitalism*, Yale University Press 2006 og i *Det fleksible mennesket. Personlige konsekvenser av å arbeide i den nye kapitalismen*. Fagbokforlaget. 2001.
- 17 Hartmut Rosa: *Det ukontrollerbare – Eksistensen*. Kjøbenhavn 2021.
- 18 William T. Cavanaugh: *Nattverdens økonomi*. Luther Forlag. 2013.
- 19 Temaet behandles av en lang rekke forskere innenfor samfunnsvitenskap og psykologi som i løpet av de senere årene

har publisert store mengder populærvitenskapelige bøker om menneskets plass i en foranderlig verden.

- 20 Minerva nr. 1, 2016. 92.Årgang
- 21 Sitater og perspektiver I denne delen er inspirert av Peter Halldorfs bok: *21 kyrkofäder. Historien om hur kristendomen formades*. Cordia. 2000.
- 22 Thomas A. Blackson: *Ancient Greek Philosophy*. Wiley-Blackwell. 2011.
- 23 Sitatet er en forenklet variant av 5 Mos 30,11–14 og Rom 10,6-8.
- 24 Gustaf Wingren: *Människa och kristen. En bok om Ireneus. Verbum*.
- 25 Juleevangeliet står i Lukasevangeliet, kap.2, vers 1–20.
- 26 Aftenposten.no/E24 16. okt 2017.
- 27 Linn Stalsberg i *Samtiden* nr. 4, 2017.
- 28 Thomas Hylland-Eriksen: *Appenes planet. Hvordan smarttelefonen forandret verden*. Aschehoug. 2021.
- 29 Sørine Godtfredsen: *Løft blikket. Nåde i narcissismens tid*. Kristeligt Dagblads Forlag. 2015.
- 30 David Thurffjell: *Granskogsfolk: hur naturen blev svanskanas religion*. Norstedts. 2020.
- 31 Hartmut Rosa: *Det ukontrollerbare, Eksistensen*. Købehavn. 2021.
- 32 Åste Dokka: *Leve vanskeligere. En elendighetsteologi*. Verbum. 2020
- 33 En nyttig gjennomgang av dette finnes i: John Kaufmann,

Becoming divine, Becoming human. Deification themes in Irenaeus of Lyons. PhD avhandling. MF Norwegian School of Theology. Oslo. 2009.

34 Aurora Aksnes i *Samtiden* nr. 3 2017, 127.årgang.

35 Første Petersbrev, kapittel 1, vers 3.

36 Evangeliet etter Lukas, kapittel 2, vers 47–50.